

EMPOWERING
CARE

VERTAILEVAN TUTKIMUSRAPORTIN TIIVISTELMÄ

EMPOWERING CARE. Lastensuojeluyksiköissä asuvien
tyttöjen voimaannuttaminen toimimaan väkivaltaa
vastaan.

Kesäkuu 2013

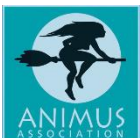
Funded by the European Union

Empowering Care. Lastensuojeluyksiköissä asuvien tyttöjen voimaannuttaminen toimimaan väkivaltaa vastaan.

JUST/2012/DAP/AG/3078

Tammikuu 2014

Disclaimer: This project has been funded with support from the European Commission. This publication reflects the views only of the author, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

INDEX

I JOHDANTO.....	4
II METODOLOGINEN VIITEKEHYS JA TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	4
III TUTKIMUSTULOSTEN VERTAILEVA ANALYSOINTI	5
1. TYTÖT	5
1.1. POSITIIVISET JA NEGATIIVISET KOKEMUKSET LASTENSUOJELUYKSIKÖISSÄ.....	5
1.2. SOSIAALISET JA LÄHEISET IHMISSUHTEET	5
1.3. SUKUPUOLIROOLIT JA – KÄSITYKSET	6
1.4. TYTTÖJEN VÄKIVALTAMÄÄRITTELYT JA -KOKEMUKSET	7
2. TYÖNTEKIJÄT	8
2.1. TYÖNTEKIJÖIDEN NÄKEMYKSET, TARPEET JA MAHDOLLISUUDET.....	8

I JOHDANTO

Empowering Care: Lastensuojeluyksiköissä asuvien tyttöjen voimaannuttaminen toimimaan väkivaltaa vastaan on kaksivuotinen (01/2013-12/2014) Euroopan komission Daphne III ohjelman rahoittama Eurooppalainen projekti. Empowering Care on kehitetty SURT Organisaation [Fundació de Dones, Catalonia] koordinoimana sekä monitieteellisten ja – kansallisten partneriorganisaatioiden yhteistyönä: Bulgaria (Animus), Kypros (Mediterranean Centre of Gender Studies), Suomi (Oulun Yliopisto) and Italia (Tampep).

Empowering Care-projektin tavoitteena on lisätä tietoisuutta huostaanotettujen ja lastensuojeluyksiköissä asuvien 14–18-vuotiaiden tyttöjen kokeman väkivallan yleisyydestä ja erityispiirteistä viidessä eri EU:n maassa: Bulgariassa, Kyproksella, Suomessa, Italiassa ja Cataloniassa/Espanjassa. Tavoitteena on lisäksi voimaannuttaa tyttöjä puolustamaan ja suojelemaan sekä itseään että vertaisiaan väkivaltaa vastaan.

Tavoitteiden saavuttamiseksi jokainen partnerimaa toteutti laadullisen tutkimuksen selvittääkseen tyttöjen väkivaltakokemuksia, jotka ovat tapahtuneet joko ennen lastensuojeluyksikköön tuleamista tai sen jälkeen; sekä tyttöjen käsityksiä lastensuojeluyksikköä, sukupuolirooleja ja läheisiä ihmissuhteita kohtaan. Seuraavien kuukausien aikana projektissa kehitellään ja testataan tuloksiin perustuva Voimavarakoulutus lastensuojeluyksiköissä asuvilla tytöillä. Koulutuksesta muokataan Käsikirja lastensuojeluyksiköissä asuville työntekijöille.

Maakohtaiset tulokset on esitelty jokaisessa partnerimaassa tehdyssä tutkimusraportissa, jotka ovat saatavilla sekä englanniksi että maan omalla kielellä projektin kotisivuilla: www.empoweringcare.eu. Vertaileva tutkimusraportti on tehty kansallisten raporttien pohjalta ja se löytyy myös projektin kotisivuilta.

Tämän raportin tarkoituksena on tiivistää vertaileva tutkimusraportti ja esitellä laadullisen tutkimuksen päätulokset. Raportti sisältää lisäksi lyhyen katsauksen tutkimuksen metodologiaan ja toteutuksen eri vaiheisiin. Syvemmän kokonaiskuvan saamiseksi on suositeltavaa lukea vertaileva raportti kokonaisuudessaan¹.

II METODOLOGINEN VIITEKEHYS JA TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Projektin alussa kehitimme metodologisen viitekehysten ja eettiset ohjeet, jotka ohjasivat tutkimusta ja sen toteutusta jokaisessa partnerimaassa. Metodologia pohjautuu laadullisen tutkimuksen menetelmiin, koska ne soveltuivat paremmin tyttöjen subjektiivisen kokemuksen tutkimiseen. Laadullinen lähestymistapa loi luottamuksellisen ja intiimin ilmapiirin, joka sopii erityisesti nuorten kanssa tehtävään tutkimukseen ja varsinkin laitostaustan omaavien nuorten, jotka saattavat olla haluttomia osallistumaan virallisiin ja kvantitatiivisiin tutkimuksiin. Aineistonkeruumenetelminä toimi puolistrukturoitu yksilöhaastattelu ja fokusryhmähaastattelu. Kaikki tutkimustuotokset äänitettiin, litteroitiin ja analysoitiin.

Tutkimuksen kohderyhmänä olivat lastensuojeluyksiköissä asuvat 14–18-vuotiaat tytöt ja lastensuojeluyksikön työntekijät. Tyttöjä haastateltiin sekä yksilö- että fokusryhmähaastatteluilla. Yksilöhaastatteluissa keskityttiin tyttöjen elämän kokemuksiin, jossa erityisfokus oli väkivallassa. Fokusryhmähaastattelun tavoitteena oli keskustella ja jakaa näkemyksiä sukupuolirooleista ja – stereotyyppioista sekä käytösmalleista läheisissä ihmissuhteissa.

¹ Vertaileva raportti sisältää laajan sekä teoreettisen että lakiviitekehysten, jolloin tutkimuksen teemasta saa paremman kokonaiskuvan.

Työntekijöitä haastateltiin myös yksilö- ja fokusryhmähaastatteluilla. Haastatteluilla pyrittiin saamaan tietoa työntekijöiden käsityksistä ja kokemuksista tyttöjen kanssa työskentelystä. Työntekijöiden haastattelut antoivat arvokasta tietoa tyttöjen väkivaltakokemuksista, sukupuolirooleista ja läheisistä ihmissuhteista sekä työntekijöiden omista tarpeista ja haasteista tyttöjen asioiden kohtaamisessa ja käsittelyssä.

Kyprosta lukuun ottamatta, tutkimus toteutettiin touko- ja kesäkuussa 2013. Kyproksella oli useita haasteita tutkimusluvan saamisessa ja tutkimus oli mahdollista toteuttaa vasta joulukuussa 2013. Bulgariassa ja Kyproksella tutkimus toteutettiin yhdessä instituutiossa, mutta Cataloniassa, Italiassa ja Suomessa useat instituutiot osallistuvat tutkimukseen. Viiden maan haastattelut yhteenlaskettuna; tutkimukseen osallistui yhteensä 100 tyttöä (57 yksilöhaastatteluihin ja 43 fokusryhmähaastatteluun) ja 52 työntekijää.

III TUTKIMUSTULOSTEN VERTAILEVA ANALYYSINTI

Tämä luku sisältää tiivistelmän tulosten vertailevasta analyysistä. Ensimmäinen osio esittelee päätulokset tyttöjen kokemuksista ja käsityksistä liittyen lastensuojeluyksikköön, läheisiin ihmissuhteisiin, sukupuolirooleihin ja väkivaltaan. Toinen osio keskittyy työntekijöiden näkemyksiin tyttöjen kokemuksiin liittyen sekä työntekijöiden ammatillisiin tarpeisiin ja mahdollisuuksiin.

1. TYTÖT

1.1. Positiiviset ja negatiiviset kokemukset lastensuojeluyksiköissä

Maakohtaiset raportit osoittivat lastensuojeluyksiköissä asuvien tyttöjen kokemusten vaihtelevuuden, jolloin on mahdotonta puhua yksittäisestä ja ainutlaatuisesta kokemuksesta. Kuitenkin analyysiä tehdessä, tyttöjen kokemuksissa paljastui myös joitakin yhtäläisyyksiä.

Kaikissa viidessä eri maassa, tytöt kokivat yksikköön tulemisen vaikeana prosessina ja ensimmäiset kuukaudet yksikössä olivat ongelmallisia. Jotkut tytöt ilmaisivat alkuvaiheen tuntemuksikseen yksinäisyyden, surullisuuden, häpeän ja hämillään olon.

Kataloniassa tytöt kertoivat alun vaikeuksista huolimatta, että he kokivat yksikön parhaimpana paikkana, jossa he voisivat olla. Samansuuntaisesti, useimmat tytöt kokivat yksiköt turvallisina Bulgariassa ja Italiassa. Suomalaisilla tytöillä puolestaan oli negatiiviset asenteet ja tunteet asumisyksikköä kohtaan.

Vaikka yksiköt koettiin turvallisina paikkoina, kukaan tytöistä ei olisi itse valinnut siellä asumista. Tytöt olivat kaukana perheistään ja yksiköt koettiin myös rajoittavina paikkoina. Kaikissa viidessä eri maassa, vaikeimpana asiana yksikössä asumisessa koettiin olevan normeihin ja sääntöihin tottuminen. Tytöt myös kokivat vaikeana koko entisen elämänsä taakse jättämisen.

1.2. Sosiaaliset ja läheiset ihmissuhteet

Tutkimusanalyysin yksi osa-alue oli lastensuojeluyksiköissä asuvien tyttöjen sosiaaliset ja läheiset ihmissuhteet. Yksikön sisäisiin ihmissuhteisiin liittyen, useimmat tytöt totesivat heillä olevan hyvät välit muihin yksikön tyttöihin, vaikka yhteiselo ei aina helppoa ollutkaan. Useimmat tytöt kertoivat hyvistä väleistään myös työntekijöihin, joilta he saivat tukea ja välittämistä.

Ystävyyssuhteista puhuttaessa, tytöt kertoivat heillä olevan vain 1-2 ystävää ja he eivät luottaneet ihmisiin ja he pelkäsivät tulevansa loukatuksi ja petetyksi jälleen. Italiassa tytöillä oli ongelmia luottaa ihmisiin, joka muodostui ongelmaksi pysyvien sosiaalisten verkostojen luomisessa. Suomessa tytöillä ei ollut sosiaalisia verkostoja ja tästä syystä he olivat tyytymättömiä läheisiin ihmissuhteisiinsa. Tytöt Kataloniassa ja Suomessa kokivat aikaisempien ystävyyssuhteiden ylläpitämisen todella vaikeana lastensuojeluyksikköön joutumisen jälkeen.

Perhesuhteiden tilanne koettiin samanlaisena jokaisessa partnerimaassa. Osalla oli säännöllinen kontakti perheeseensä, osalla yhteydenpito oli satunnaista. Joillakin puolestaan ei ollut kontaktia ollenkaan perheeseensä.

Bulgarialaiset ja kyproslaiset tytöt kertoivat, ettei heillä ole intiimejä ihmissuhteita. Tytöt Kataloniassa, Italiassa ja Suomessa puolestaan vakuuttivat, että heillä on ja on ollut intiimejä ja seksuaalisia ihmissuhteita. Näiden ihmissuhteiden voi tulkita tyttöjen puheiden perusteella perustuvan epäterveellisiin toimintamalleihin. Esimerkiksi katalonialaiset tytöt olivat seurustelusuhteissa, jotka perustuivat tunneriippuvuuteen ja kontrollointiin. Vaikkakin jotkut tytöt, erityisesti Italiassa ja Kataloniassa, kykenivät tunnistamaan varoitusmerkkejä milloin suhde on kääntymässä negatiiviseen suuntaan; he jäivät silti epätasa-arvoisiin ja jopa väkivaltaisiin suhteisiin, joissa tuotettiin patriarkaalista romanttisen rakkauden dynamiikkaa.

Suurella osalla tytöistä on epäterveellisiä ihmissuhteita. Jotta tätä ymmärtäisi; on tarpeellista ottaa huomioon heidän taustansa ja elämäkokemuksensa. Tyttöjen perhesuhteet ovat olleet ja ovat hankalia sekä useissa tapauksissa myös väkivaltaisia. Kiintymyksen ja perheen osoittaman tuen puute ja/tai koettu kaltoin kohtelu on vaikuttanut tyttöjen tunnetilaan ja kykyyn muodostaa terveitä ihmissuhteita. Jotkut tytöt onnistuvat rikkomaan tämän kaavan ja onnistuvat luomaan hyvinvointia lisääviä ihmissuhteita joko oman sinnikkyytensä tai terapian avulla. Kuitenkin valitettavasti suurin osa lastensuojeluyksiköiden tytöistä ylläpitää edelleen epäterveitä ihmissuhdemalleja. Tämä osoittaa tarpeen työskennellä kohdistetusti ja perusteellisemmin tasa-arvoisten ihmissuhteiden edistämiseksi ja miesten tekemän väkivallan ennaltaehkäisemisessä.

1.3. Sukupuoliroolit ja – käsitykset

Toinen ydinasia analyysissä oli; tuottavatko lastensuojeluyksikössä asuvat tytöt perinteisiä sukupuolirooleja heidän kertomuksissaan. Kaikissa viidessä maassa, tytöt tuottivat enemmän tai vähemmän perinteisiä sukupuolirooleja ja – stereotyyppioita. Jotkut tytöt kokivat pojat vahvempina, luonnostaan aggressiivisempina ja rennompina kuin tytöt. Lisäksi he kokivat tytöt hankalampina ja heidän elämänsä monimutkaisempina ja vaikeampina kuin poikien elämät. Jotkut tytöt ajattelivat tyttöjen olevan intohimoisempia ja tunteellisempia kuin pojat, tai ainakaan pojat eivät ilmaisseet tunnepuoltaan niin paljon kuin tytöt. Tyttöjen ilmaisemat sukupuoliodotukset tuottavat uudelleen patriarkaalisia arvoja ja pitävät naisia todella seksuaalisoiduissa ja arvottomissa sosiaalisissa asemassa.

Seksistisistä stereotyyppioista huolimatta, jotkut tytöt kyseenalaistivat joitakin ideoita ja kokivat tyttöjen ja poikien eri tavalla kohtelun ja kasvatuksen epäreiluna. Oli mielenkiintoista huomata, että tytöt kykenevät tunnistamaan kasvatuksen sekä lapsuudessa ja nuoruudessa omaksutun sosiaalistumisen vaikutukset asenteisiin ja toimintaan. Joissakin tapauksissa tytöt hyväksyivät sukupuolittuneet asenteet normaaleina ja luonnollisina, mutta muutamissa tapauksissa oli selvää, että kyse oli sosiaalisesti rakentuneista ja opituista eroista. Tämä oli selvää varsinkin tytöille Kataloniassa ja Italiassa.

1.4. Tyttöjen väkivaltamäärittelyt ja -kokemukset

Kansallisissa raporteissa on tietoa siitä, millä tavoin lastensuojeluyksiköiden tytöt määrittelevät mitä väkivalta merkitsee heille. Tytöt kertoivat hyvin erilaisia väkivallan määrittelyitä. Useissa tapauksissa, tytöt ensin viittasivat fyysiseen väkivaltaan ja pohdinnan jälkeen he kertoivat myös psykologisen väkivallan ominaisuuksia määrittelyissään. Vain muutamissa tapauksissa tytöt viittasivat seksuaaliseen väkivaltaan. Yksi selitys tälle seksuaalisen väkivallan tunnistamattomuudelle voi olla, että joissain maissa siihen suhtaudutaan edelleen tabun kaltaisesti, niin laitos- kuin siviilioloissakin. Sen nimeäminen ja siitä puhuminen koetaan edelleen hankalana. Toiset tytöt eivät viittaneet tietyn tyyppiseen väkivaltaan, mutta he kuvasivat väkivaltaa yleisemmällä määrittelyllä ja kertoivat väkivaltaa olevan esimerkiksi: ”kun joku pakottaa sinua tekemään jotain mitä et haluaisi tehdä” tai ” kaikki mikä sattuu”.

Yksi kriteeri yksilöhaastatteluihin osallistumiselle oli, että tytöt olivat kokeneet väkivaltaa. Kaikki eivät kuitenkaan tunnistanee tai selittäneet väkivaltakokemuksiaan haastattelussa. Esimerkiksi Bulgariassa, tytöt tunnistivat ainoastaan väkivallan äärimmäiset muodot ja he kielsivät kokeneensa minkäänlaista väkivaltaa. Jotkut tytöt ymmärsivät väkivallan normaalina ja olennaisena osana elämäänsä. Myös muissa maissa muutamat tytöt osoittivat haluttomuutta puhua kokemuksistaan, mikä on täysin ymmärrettävää ja kunnioitettavaa.

Toiset tytöt puhuivat väkivaltakokemuksistaan ja kaikissa maissa tytöt olivat kokeneet fyysistä, psykologista ja seksuaalista väkivaltaa. Väkivallan kokeminen oli monen tasoista: jotkut tytöt olivat kokeneet yhtä väkivallan muotoa, toiset puolestaan erilaisia väkivallan muotoja samanaikaisesti, kuten fyysistä ja psykologista aggressiota, seksuaalista hyväksikäyttöä, nöyryyttämistä ja laiminlyöntiä. Useimmissa tapauksissa väkivallantekijä oli perheenjäsen tai tytöille entuudestaan tuttu henkilö. Väkivallantekijän ollessa perheenjäsen; se aiheutti enemmän hämmennystä ja ahdistusta tytöille.

Joissain tapauksissa väkivallan kokeminen on ollut pitkäaikaista ja tytöt kokivat esimerkiksi tunteita, kuten täydellistä tajunnan häiriintymistä, eivätkä he tienneet keneltä pyytää apua. Useimmat tytöt eivät kertoneet väkivaltakokemuksistaan, jonka vuoksi he tunsivat itsensä myös yksinäisiksi.

Tärkeä huomio on myös se, että tytöt Bulgariassa, Kataloniassa ja Suomessa normalisoivat tai vähättelivät väkivaltakokemuksiaan, varsinkin jos tekijä oli perheenjäsen. Voi olla, että tyttöjen kotona opittu todellisuus on heidän ainut todellisuus, jolloin väkivallan käyttäminen nähdään ”normaalina” toimintatapana. Jotkut tytöt kertoivat tajunneensa, että heidän kotonaan on jotain vialla, kun he olivat nähneet toisia perheitä ja todellisuuksia.

Väkivallan vaikutukset olivat voimakkaat ja monipuoliset. Joissain tapauksissa tytöt kokivat syyllisyyttä kokemastaan väkivallasta ja lastensuojeluyksikköön joutumisestaan. Jotkut tunsivat olevansa vastuussa kaikesta kokemastaan, toiset ymmärsivät, että he eivät ole vastuussa kokemastaan. Joillakin tytöillä oli huono itsetunto ja heillä oli vaikeuksia muodostaa terveitä ja luottamuksellisia suhteita toisiin, erityisesti aikuisiin miehiin, seksuaalisten hyväksikäyttökokemusten vuoksi. Joillakin tytöillä oli fyysisiä ja psykologisia terveysongelmia väkivaltakokemuksista johtuen.

Tytöt itse eivät koskaan oikeuttaisi väkivallan käyttöä, mutta tyttöjen mielipiteet olivat silti vaihtelevia. Suomessa ja Kataloniassa jotkut tytöt olivat normalisoineet väkivallan ja käyttivät myös itse väkivaltaa toisia kohtaan. Kataloniassa osa tytöistä kuitenkin vastusti väkivallan käyttöä, mutta hyväksyivät sen silti tietyissä tilanteissa. Bulgariassa tytöt kertoivat ajattelevansa kostamista ja muiden ihmisten pahoinpitelemistä. Kyproksella tytöt puhuivat toisen lyömisestä lattiaan, mikäli tulisi tarve puolustaa nuorempaa sisarusta, jolloin he näkivät väkivallan läheisten puolustamisessa

hyväksyttynä toimintatapana. Kataloniasta ja Italiasta löytyi kuitenkin joukko tyttöjä, jotka eivät missään tilanteessa hyväksyisi väkivaltaa.

Kaikki tytöt toivoivat, etteivät he olisi koskaan kokeneet väkivaltaa. Suurin osa ajatteli kovien kokemusten tehneen heistä vahvempia ja he pääsisivät kaikkien esteiden ylitse elämässään. Emotionaalisesta haavoittuvuudesta huolimatta, tytöt ovat onnistuneet kehittämään lannistamattomuutta, joka auttaa heitä selviytymään.

2. TYÖNTEKIJÄT

2.1. Työntekijöiden näkemykset, tarpeet ja mahdollisuudet

Jotta lastensuojeluyksiköissä asuvista tytöistä muodostuisi ymmärrettävä kokonaiskuva; myös tyttöjen kanssa työskentelevät työntekijät osallistuivat tutkimukseen joko yksilö- tai fokusryhmähaastattelun kautta.

Työntekijöiden mukaan on mahdotonta puhua lastensuojeluyksikössä asuvien tyttöjen yleisistä piirteistä, mutta heiltä löytyy kuitenkin joitain yhteisiä piirteitä kuten väkivalta- (fyysinen, psykologinen ja/tai seksuaalinen) ja/tai laiminlyöntikokemukset.

Työntekijöiden mielestä tyttöjen kanssa työskentely ja heidän väkivaltakokemusten käsittely ei ole aina helppoa. Tytöt eivät aina halua puhua kokemuksistaan, koska he pelkäävät tulevansa loukatuksi tai haavoitetuksi tai trauma on liian tuore tai käsittelemätön. Tyttöjen kanssa on vaikeaa luoda luottamuksellinen yhteys, joka mahdollistaa keskustelun ja trauman käsittelyn. Suurin osa työntekijöistä ajatteli luottamuksellisen yhteyden luomisen yhtenä tärkeimmistä perusasioista tyttöjen hoidossa ja tässä auttaa esimerkiksi työntekijöiden tarkan roolin määrittely. Joissain tapauksissa kuitenkin tarvitaan ulkopuolisen ammattilaisen apua ja työntekijät suosittelivatkin käytössä olevien resurssien hyödyntämistä.

Lastensuojeluyksiköiden työntekijät onnistuvat omasta mielestään välittämään tytöille turvallisuutta ja välittämistä. He kuitenkin kokivat hyötyvänsä lisäkoulutuksesta, jonka avulla he oppisivat tarjoamaan tytöille paremmin huomiota. Suomessa ja Kataloniassa työntekijät mainitsivat kiinnostuksen väkivaltakoulutukseen.

Tutkimuksessa mukana olleissa instituutioissa ei ole väkivallan ehkäisemiseen ja sukupuolen tasa-arvoa edistävää ohjelmaa. Vaikka työntekijät osoittivat huolta tyttöjen epätasa-arvoon pohjautuvia ihmissuhteita kohtaan; ei sukupuolisensitiivistä työtä ole silti tehty. Väkivallan ehkäisemistä voidaan ajatella tapahtuvan yksikköjen päivittäisissä toiminnoissa, varsinkin Kataloniassa. Mutta tutkimus valotti tarvetta tehdä sukupuolisensitiivistä koulutusta lastensuojeluyksiköiden työntekijöiden parissa.

Bulgariassa, Italiassa ja Kataloniassa työntekijät eivät huomanneet suurta eroa tyttöjen ja poikien välillä. Eron huomanneet perustelivat sitä seuraavasti: ”pojat ovat fyysisempiä ja tytöt tunteellisempia” tai ”poikien kanssa on helpompaa työskennellä kuin tyttöjen” tai toisin päin. Suomessa työntekijät puolestaan kokivat eron tyttöjen ja poikien välillä olevan todella suuri. Molemmista tapauksissa sukupuolisensitiivisyyden huomioiminen olisi tarpeellista.

Useimmat työntekijät osoittivat suurta kunnianhimoa työtänsä kohtaan, vaikka kaikki myönsivätkin työn olevan ajoittain haasteellista ja monimuotoista. He olivat tietoisia vastuustaan kasvattajana ja useimmat vakuuttivat nauttivansa työstään.